

مقاله پژوهشی - فصلنامه علمی رهپایان

سال هجدهم، شماره ۶۸، پاییز ۱۴۰۳
صفحه ۹۱ تا ۱۱۶

مطالعه شاخص های توسعه انسانی در ایران با تاکید بر شفافیت (۱۴۰۰-۱۳۹۲)

دانشجوی دکتری جامعه شناسی سیاسی، واحد بین المللی کیش، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

حسین اکبری

استاد گروه علوم سیاسی، اندیشه سیاسی و مسائل ایران، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

محمد توحیدفام *

گروه علوم سیاسی، واحد بین المللی کیش، دانشگاه آزاد اسلامی، جزیره کیش، ایران استاد روابط بین الملل، دانشگاه خوارزمی

ارسلان قربانی شیخ نشین

چکیده

توسعه انسانی به عنوان یک مفهوم چند بعدی یکی از پایه‌های عمده توسعه کشور است که می‌تواند در راستای تحقق اهداف اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی کشور موثر باشد. پژوهش حاضر با روش توصیفی-تحلیلی و با رویکرد قیاسی و بر اساس چارچوب نظری حکمرانی خوب در پی یافتن پاسخ به این سوال اصلی و سوال فرعی است که، شفافیت چه تاثیری بر شاخص های توسعه انسانی در ایران در طول دوره زمانی ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۰ داشته است؟ و رابطه و همبستگی بین شفافیت و شاخص های توسعه انسانی چگونه است؟ وجود سطوح بالا و پایین از شفافیت در ایران در این دوره زمانی، تاثیر قابل توجهی بر شاخص های توسعه انسانی در جامعه داشته و این تاثیرات در طول زمان تغییر یافته است. و رابطه مستقیم و معمولاً همبستگی مثبت بین شفافیت و شاخص های توسعه انسانی برقرار است. این پژوهش سعی دارد، به رابطه بین شاخص های توسعه انسانی و شفافیت در جامعه بپردازد و از تاثیر و رابطه شاخص های توسعه انسانی و شفافیت در جامعه یک تحلیل تجربی ارائه دهد. یافته های تحقیق برآن است که با ارتقای شفافیت در عرصه های اقتصادی کشور از طریق گسترش فناوری های نوین اطلاعات و ارتباطات، همراه با توسعه دولت الکترونیک و افزایش مشارکت مردمی و دیجیتالی کردن خدمات عمومی، می توان شفافیت در جامعه را افزایش داد و بهبود شاخص های توسعه انسانی را تسریع و تسهیل نمود.

کلیدواژه: حکمرانی خوب، شاخص توسعه انسانی، شفافیت، فناوری.

* نویسنده مسئول: Tohidfam_m@yahoo.com

تاریخ تایید: ۱۴۰۳/۰۸/۱۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۲۲

The Islamic Revolution Approach Quarterly

Vol. 18, No.68, Fall 2024, P 3-18

rahyaftjournal.ir

Study of Human Development Indicators in Iran with Emphasis on Transparency (2013-2021)

Hossein Akbari

PhD Student in Political Sociology, International Kish Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Mohammad Tohidfamm

Professor in the Department of Political Science, Political Thought and Iran Issues, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Arsalan Ghorbani Sheikhneshin

Department of Political Science, International Kish Branch, Islamic Azad University, Kish Island, Iran; Professor of International Relations, Kharazmi University

Abstract

Human development, as a multidimensional concept, is one of the key foundations of a country's development and can be instrumental in achieving the country's economic, social, and cultural objectives. The present research, using a descriptive-analytical method and a deductive approach based on the theoretical framework of good governance, seeks to answer the main and subsidiary questions: What impact has transparency had on human development indicators in Iran during the period from 2013 to 2021? And what is the relationship and correlation between transparency and human development indicators? The existence of high and low levels of transparency in Iran during this period has had a significant impact on human development indicators in society, and these effects have changed over time. There is generally a direct and positive correlation between transparency and human development

* Corresponding Author: Tohidfam_m@yahoo.com

How to Cite: Akbari, H., Tohidfamm, M., Ghorbani Sheikhneshin, A. (2024). Study of Human Development Indicators in Iran with Emphasis on Transparency (2013-2021), *The Islamic Revolution Approach Quarterly*, 18(68), 3-18.

Received: 11/05/2024

Accepted: 08/10/2024

indicators. This research aims to explore the relationship between human development indicators and transparency in society and provide an empirical analysis of the impact and relationship between these indicators and transparency. The findings of the study suggest that by enhancing transparency in the country's economic spheres through the expansion of modern information and communication technologies, along with the development of e-government and increasing public participation, and digitizing public services, transparency in society can be increased, thereby accelerating and facilitating the improvement of human development indicators.

Introduction

Transparency in governance is increasingly recognized as a fundamental aspect of effective development. This study focuses on Iran's progress in human development indicators from 2013 to 2022, analyzing how transparency impacts these indicators. Transparency not only fosters accountability and reduces corruption but also enhances the efficacy of development programs through better resource allocation and public trust.

Main Body

The research employs a mixed-methods approach to explore the multifaceted relationship between transparency and human development. Quantitative data from the United Nations Development Programme and other international bodies provide a baseline for assessing improvements in Iran's human development index (HDI). Qualitative assessments come from interviews with policy makers and analysis of reform initiatives that aim to increase government openness and public sector accountability. The study delineates several areas where transparency has directly influenced human development outcomes:

- **Healthcare:** Enhanced transparency in healthcare funding and hospital management has led to better resource utilization and improved healthcare outcomes.
- **Education:** Greater openness in the allocation of educational resources and performance metrics of educational institutions correlates with higher literacy rates and educational attainment.
- **Economic Standard:** Transparency in economic policies and public expenditure has improved the overall economic environment, leading to better job creation and income levels.

Furthermore, the study discusses the role of digital platforms in

fostering transparency. The introduction of online portals for public services has made government processes more accessible to citizens, thus promoting greater civic engagement and feedback, which in turn improves service delivery.

Conclusion

The findings underscore the pivotal role of transparency in enhancing human development indicators in Iran. By making government actions more visible and understandable to the public, Iran has taken significant steps towards improving its governance frameworks. However, continuous efforts are needed to expand these practices across all sectors of governance to ensure sustained development. The study suggests that a comprehensive strategy for enhancing transparency should include ongoing public engagement, regular updates to digital governance platforms, and strict adherence to international governance standards.

This detailed exploration provides valuable insights into the mechanisms through which transparency impacts development, offering a blueprint for other nations seeking to improve their development trajectories through enhanced governance practices.

Keywords: Good Governance, Human Development Index, Transparency, Technology.

مقدمه

شاخص توسعه انسانی چکیده اندازه گیری های توسعه انسانی است که میانگین موفقیت های بدست آمده در یک کشور در سه بعد اصلی توسعه انسانی یعنی ۱_زندگی طولانی و سالم ۲_دسترسی به آموزش ۳_استانداردهای زندگی سالم و آبرومندانانه(اشتغال و بیکاری) را اندازه می گیرد. شاخص توسعه انسانی هر ساله توسط برنامه توسعه و پیشرفت سازمان ملل ارائه می شود که ارائه دهنده جدیدترین اطلاعات مربوط به توسعه جهانی است. این آمارها به صورت آمارهای سالیانه منتشر می شوند و در آن شاخص های مختلف مانند: آموزشی، بهداشتی، اقتصادی، محیط زیستی، اجتماعی، سیاسی و غیره مورد مقایسه قرار می گیرند. ارزش عددی شاخص توسعه انسانی بین صفر و یک است. ارزش شاخص توسعه انسانی نشان می دهد که هر کشوری چه مقدار از مسیر خود را برای رسیدن به بالاترین ارزش ممکن یعنی رسیدن به عدد یک طی کرده است. همچنین امکان مقایسه بین کشورها را فراهم می کند.

شفافیت موجب خود کنترلی نهادها و کاهش فساد می شود ولی پازل تکمیل کننده آن افزایش مشارکت مردمی است. شفافیت از مولفه های حکمرانی خوب است که به معنای اتخاذ تصمیمات و اجرای آنها مطابق قوانین و مقررات است و به معنی دسترسی آزاد مردم به اطلاعات و ارائه اطلاعات حکومتی در قالب استاندارد به مردم است که، امکان نظارت عمومی و پاسخگویی مسئولان را فراهم می کند. گسترش اطلاعات و وجود شفافیت علاوه بر کاهش مسائلی مانند رانت و فساد، در ایجاد اعتماد بین شهروندان نقش مهمی ایفا می کند. با ایجاد شفافیت در یک جامعه می توان عدالت را مستقر کرد و شایسته سالاری را ارتقاء داد و کارآمدترین افراد را با عنایت به منطق علمی بکار گرفت و از فساد جلوگیری کرده و با چارچوب حل المسائلی به حل و فصل مشکلات جامعه پرداخت. آشکار و شفاف بودن مبنای تصمیم های حکومتی و آزاد گذاشتن جریان اطلاعات و قابل دسترس بودن آن برای همه کسانی که با تصمیم های حکومتی در ارتباط هستند، موثرترین ابزار مبارزه با فساد برای استقرار دولتی کارا و ابعاد جامعه ای پایدار می باشد. فریادهای فزاینده برای شفافیت در مباحث اقتصادی، مالی، تجاری، بیانگر، گرایش جهانی به سمت شفافیت بیشتر در زمینه های مشکل ساز است. یکی از دلایل اصلی افزایش تقاضا برای شفافیت، فرآیند جهانی شدن است. همچنان که جهان یکپارچه تر می شود، مردمان بسیاری از آنچه قبلا به دیگران مربوطه بود تاثیر می پذیرند، بنابراین می خواهند درباره این مسایل اظهار نظر کنند. شفافیت ابزار کشف و در نتیجه تصحیح خطا در سیاست های نهادهای دولتی و بین المللی را فراهم می سازد، و سبب کاهش تقلب در

گزارشات مالی و تضعیف سیستم های فاسد در جامعه می گردد، در نتیجه موجب افزایش سرمایه گذاری داخلی و خارجی در کشور شده و سبب بهبود شاخص های توسعه انسانی و حکمرانی خوب در کشور می گردد. بنابراین حکمرانی مطلوب می تواند با افزایش شفافیت باعث تحقق کاهش فساد در جامعه شده و اعتماد شهروندان را جلب کند. توجه به موضوع شاخص توسعه انسانی و شفافیت از مهمترین ضروریات کشور ما ایران است. وجود سطوح بالا و پایین از شفافیت در ایران در دوره زمانی ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۰، تاثیر قابل توجهی بر شاخص های توسعه انسانی در جامعه داشته و این تاثیرات در طول زمان تغییر کرده است و در طول این مدت هرچه شفافیت در جامعه افزایش یافته، شاخص های توسعه انسانی نیز بهبود یافته اند و بر عکس. این ارتباط متقابل، رابطه مستقیم و همبستگی مثبت بین شفافیت و شاخص های توسعه انسانی را نشان می دهد.

۱- پیشینه تحقیق

کریمی شهرکی، مهدی. (۱۴۰۲)، نقش شفافیت در جلوگیری از فساد، می نویسند: در سالهای گذشته، رخدادهایی مانند حقوق و مزایای غیرمتعارف و اعطا نمودن ملک و امتیازهای خارج از ضابطه ها در شهرداری، شیوه ارائه ارز با نرخ های دولتی به واردکنندگان کالا و... بیان کننده وجود رویه های غیرشفاف می باشد که در غیاب اطلاعات شفاف و نیز عملکرد ناقص سازمان های ناظر میسر هستند. این یک امر طبیعی است که شهروندان یک نظام مردم سالار، به دلیل داشتن حق حاکمیت و پرداخت مالیات، شفافیت عملکردی و پاسخگویی دستگاههای اداری در قبال تصمیم ها و اقدام های خود باشند؛ پس خواهان شفافیت اطلاعات و پاسخگویی دولت در قبال مردم، مسئله ای می باشد که باید به آن توجه ویژه ای نمود تا این امر موجب افزایش شفافیت و به طبع موجب انسداد گلوگاه های فسادزا در دستگاه اجرایی می گردد.

نرگسیان، عباس: جمالی، قاسمعلی. (۱۴۰۰)، وضعیت شفافیت در سازمانهای حاکمیتی ایران، می نویسند: وزارتخانه های دولتی نیز به منزله بالاترین نهادهای اجرایی کشور عهده دار جهت دهی و پیاده سازی تمامی امورات کشور می باشد که، قرارگیری ذره بین شفافیت بر روی وزارتخانه ها ابهامات عملکردی آنها را مرتفع خواهد نمود. یافته های پژوهش را اینگونه عنوان می کنند که: وزارتخانه هایی که در دسته امور حاکمیتی قرار دارند از شفافیت کمتری برخوردارند و همچنین وب سایتهایی که رتبه بندی بهتری در کشور ایران دارند از شفافیت بیشتری برخوردار هستند.

عبری، موسی. (۱۳۹۷)، جامعه‌شناسی توسعه، رویکرد کیفیت زندگی و توسعه انسانی، می‌نویسند: توسعه انسانی به دنبال بسط دایره انتخاب انسانها برای زندگی مناسب، خلاق، آزاد و با شأن انسانی است. افزایش تجارت و سرمایه‌گذاری و پیشرفت تکنولوژی برای رشد انسان بسیار مهم است با این حال آنها ابزار هستند و نه نهایت و پایان کار. مسئله بنیادی، گسترش انتخابهای انسانی، زندگی طولانی و همراه با سلامت، آموزش، داشتن استانداردهای شایسته زندگی و بهره‌مندی از آزادی‌های سیاسی و مدنی برای مشارکت در زندگی اجتماعی است. رسیدن به عمری دراز، برخورداری از سلامت کامل، دست یافتن به اندوخته‌ای از دانش و آگاهی، داشتن درآمد کافی برای خرید غذا، لباس، مسکن، مشارکت در تصمیم‌های که مستقیماً در زندگی افراد جامعه و سرنوشت آنها نقش دارند و مانند اینها از شاخص‌های این توسعه قلمداد می‌شوند.

سلامتی و همکاران. (۱۳۹۰)، تحلیل تاثیر شاخص‌های حکمرانی خوب بر شاخص توسعه انسانی، می‌نویسند: حکمرانی خوب مفهومی است برگرفته از نهادگرایی و محصول مشارکت سه نهاد دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی است. نتایج حاصله از این مقاله حاکی از آن است که کیفیت حکمرانی خوب اثر مثبت بر شاخص توسعه انسانی دارد. همچنین از بین شش شاخص حکمرانی خوب شاخص‌های ثبات سیاسی، کارآیی دولت، کیفیت قوانین و مقررات و حاکمیت قانون اثری مثبت و به لحاظ آماری، اثر کاملاً معنادار بر شاخص توسعه انسانی دارند. رزمی، محمدجواد و همکاران. (۱۳۹۴)، الزامات تحقق حکمرانی خوب برای دستیابی به توسعه انسانی، می‌نویسند: حکمرانی خوب الگوی جدیدی برای توسعه پایدار انسانی با ساز و کار تعاملی سه بخش دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی است تا به موجب آن کشورها بتوانند از همه توانمندی‌های خود در توسعه همه‌جانبه استفاده کنند. جامعه مدنی مستحکم به همراه دولتی مدرن، قوی و توسعه‌خواه، می‌تواند زمینه‌های ایجاد حکمرانی خوب و در نتیجه توسعه همه‌جانبه را با کمترین زمان و آسیب ممکن به پیش ببرد. نتیجه به دست آمده از بررسی مولفه‌های حکمرانی خوب در ایران بیانگر وضعیت نامناسب این شاخص‌های در سال‌های ۱۹۹۶-۲۰۱۰ می‌باشد. کشور ایران به دلیل مزایای فراوان چه از نظر منابع انسانی و سرمایه‌های طبیعی از پتانسیل فراوان برای دستیابی به توسعه انسانی برخوردار است.

۲- روش‌شناسی و چارچوب نظری تحقیق

در این پژوهش از چارچوب نظری حکمرانی خوب برای رسیدن به نتیجه بهره‌گرفته می‌شود. برای این منظور ابتدا به تعریف نظری شاخص توسعه انسانی و شفافیت و حکمرانی خوب

می پردازیم. و سپس از رابطه و نحوه همبستگی بین شفافیت و شاخص های توسعه انسانی و از تاثیر شفافیت بر شاخص های توسعه انسانی در ایران در دوره زمانی ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۰ یک تحلیل تجربی ارائه می دهیم.

۳- مدل مفهومی پژوهش

۴- حکمرانی خوب

بانک جهانی هدف از حکمرانی خوب را به حداکثر رساندن خیر عمومی از طریق بهبود رشد اقتصادی بالا و تأمین نیازهای اساسی و نیز پشتیبانی از حقوق اساسی مانند گسترش و آزادی اطلاعات می داند (World Bank, 1997:35). در دنیای کنونی، بهبود سطح زندگی افراد در همه کشورها و جوامع، هدف نهایی سیاستها و برنامه های اجتماعی و اقتصادی دولتمردان است. دسترسی به این اهداف به امکانات و منابع تولیدی و روش های بهره برداری از آنها از یک سو، و روابط و مناسبات اقتصادی موجود از سوی دیگر بستگی دارد. از زمانی که دولتمردان و اندیشمندان کشورهای در حال توسعه دریافتند که عقب ماندگی و ضعف در برابر کشورهای توسعه یافته ارتباط اساسی و مستقیم با خصوصیات بارزی همچون زمینه مندی و ویژگی های بستر اجتماعی و درونزایی فرهنگی دارد، بر آن شدند تا با توجه به ویژگی های

بستر اجتماعی خویش، هرگونه توسعه و پیشرفت را در درون مرزهای ملی و اجتماعی خود بازتعریف کنند. بر همین اساس، رویکرد شاخص‌های اجتماعی در برنامه‌ها که زمینه‌های تندرستی، رفاه اجتماعی، تأمین اجتماعی، آموزش، فرهنگ، تغذیه، و توزیع درآمد را در کنار شاخص‌های اقتصادی مانند تولید ناخالص ملی، درآمد سرانه، سرمایه‌گذاری، و اشتغال قرار می‌دهد، اهمیت اساسی پیدا کرد و مقوله سطح زندگی و رفاه نسبی برای اقتصاددانان و اندیشمندان توسعه حائز اهمیت شد (Todaro & Smith, 2015:85).

۵- حکمرانی خوب و شفافیت

حکمرانی خوب برگرفته از نظریه نهادگرایی است و محصول مشارکت سه نهاد دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی است. این دیدگاه از دیگر ویژگی‌های حکمرانی خوب به حساب می‌آید که دولت بزرگ و نه دولت کوچک را عامل توسعه نمی‌داند بلکه معتقد است جدا از اندازه دولت، توانایی دولت در انجام وظایف محوله نقش مهمی در پیشرفت و توسعه دارد (توحیدفام، ۱۳۹۷:۴۲).

شفافیت آگاهی از فرایندهای امور سیاسی و عنصری برای مهار قدرت سیاسی است. بسیاری از مطالعات نشان می‌دهد که گویی همه عناصر به نحوی باید در کنار شفافیت قرار گیرند. این امر برای این است که جوامعی که در آن با فساد مواجه هستند، یکی از راهکارهای اصلی برای مبارزه با فساد، شاخص شفافیت عنوان شده است. وجود فساد و نبود شفافیت کافی یکی از معضلات فراگیری است که گریبان بسیاری از کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران را گرفته و هزینه‌های فراوان سیاسی، اقتصادی و اجتماعی را در پی داشته است. شفافیت به عنوان پاشنه آشیل کارآمدی نظام سیاسی و حکمرانی خوب ربط وثیقی با سایر کارویژه‌های حکمرانی خوب دارد و از این جهت اهمیت فزاینده‌ای می‌یابد. لازمه شفافیت نیازمند پاسخگو بودن حاکمیت و مسئولیت‌پذیری آن و پیروی از حاکمیت قانون و مشارکت نهادهای مدنی است، که پیامد چنین وضعیتی به گسترش و فراگیری عدالت و کارآیی و اثربخشی می‌انجامد.

۶- حکمرانی خوب و توسعه انسانی

حکمرانی خوب به معنای تعامل بین دولتمردان و مردم برای به دست آوردن رضایتمندی، عدالت اجتماعی و شفافیت است. رابطه حکمرانی خوب و توسعه انسانی به شکل مستقیم به هم وابسته است. در حکمرانی خوب کارکرد نظام قضایی، مبارزه با فساد، آزادی رسانه و جامعه مدنی مورد توجه قرار می‌گیرد. از طریق توسعه انسانی به معنای پایداری بهبود سطح زندگی و

شرایط زندگی افراد با رویکردی برای تامین فرصت ها، آموزش و تربیت و سلامت و امنیت است. حکمرانی خوب تاثیر زیادی بر توسعه انسانی دارد. زیرا حکمرانی خوب موجب اعتماد عمومی به حاکمان و سازمانهای عمومی می شود. حکمرانی خوب به مردم امکان می دهد تا در برنامه های سیاسی و تصمیم گیری های کلیدی شرکت فعال داشته باشند. چرا که دسترسی به اطلاعات و شفافیت اطلاعات امری حیاتی برای مبارزه و جلوگیری از فساد است. حکمرانی خوب و توسعه انسانی دو جنبه متقابل دارند که باهم تعامل می کنند و امکان ایجاد یک جامعه عادلانه و برابر و پایدار را فراهم می کنند. بنابراین بین حکمرانی خوب و توسعه انسانی یک جدایی ناپذیری وجود دارد که این مهم در اجرا به ضرورت وجود دولت خوب و رفاه منتهی می شود و در واقع می توان گفت، ارتباط تنگاتنگی بین حکمرانی خوب و توسعه پایدار انسانی وجود دارد (توحیدفام، ۱۳۹۷: ۲۱۸).

۷- شاخص توسعه انسانی (HDI):

شاخص توسعه انسانی چکیده اندازه گیری های توسعه انسانی است که میانگین موفقیت های بدست آمده در یک کشور در سه بعد اصلی توسعه انسانی یعنی: ۱_زندگی طولانی و سالم ۲-دسترسی به آموزش ۳-استانداردهای زندگی آبرومندانانه (اشتغال و بیکاری) را اندازه می گیرد. شاخص توسعه انسانی که از سال ۱۹۹۰ هر ساله توسط برنامه توسعه و پیشرفت سازمان ملل (UNDP) ارائه می شود، که ارائه دهنده جدیدترین اطلاعات مربوط به توسعه جهانی است و شامل برآوردهای ملی و منطقه ای و جهانی می باشد (UNDP, 2023:12). این آمارها به صورت آمارهای سالیانه منتشر می شود و در آن شاخص های مختلفی مانند شاخص های آموزشی، بهداشتی، اقتصادی، اجتماعی، محیط زیستی، سیاسی و غیره مورد مقایسه قرار می گیرند. هر شاخص عددی بین صفر و یک می باشد که یک بهترین و صفر بدترین وضعیت آن است. هدف از ارائه این گزارش ها در اختیار قراردادن آمارهای بین المللی قابل مقایسه و با کیفیت بالا در حوزه توسعه و کیفیت زندگی افراد و تحول کارآمد در سراسر جهان است. بنیان نظری این شاخص، اعلامیه جهانی حقوق بشر است که توسط سازمان ملل تنظیم شده است. بر اساس این اعلامیه، انسان هدف و نافع توسعه تلقی می شود. اهمیت شاخص های کمی بر حسب الویت ها، فرهنگها و نیازهای انسانها تعیین می شود (عنبری، ۱۳۹۷: ۳۸۵).

مهمترین عوامل تاثیر گذار بر شاخص توسعه انسانی عبارتند از:

الف) بهداشت و سلامتی (امید به زندگی):

بهداشت و سلامتی، به‌ویژه امید به زندگی، به‌طور مستقیم با سطح شفافیت در سیاست‌گذاری‌های سلامت مرتبط است. شفافیت در انتشار اطلاعات بهداشتی، تخصیص منابع، و دسترسی عادلانه به خدمات درمانی، تأثیر مثبتی بر افزایش امید به زندگی دارد. مطالعات نشان می‌دهد کشورهایی که شفافیت بیشتری در ارائه داده‌های سلامت دارند، به بهبود شاخص‌هایی نظیر مرگ‌ومیر و ارتقای کیفیت خدمات درمانی دست یافته‌اند. این امر در افزایش طول عمر و بهبود کیفیت زندگی افراد نقش اساسی ایفا می‌کند (World Bank, 2020:72). دسترسی به خدمات بهداشتی و درمانی از برنامه‌های بهداشت و سلامت جهت افزایش امید به زندگی شهروندان است و هرچه این متغیر میانگین بالاتری داشته باشد، نشان دهنده سطح بهتری از بهداشت و سلامت در جامعه است. همچنین بهداشت و سلامتی تأثیر مستقیمی بر دسترسی به تحصیل و آموزش دارد که افراد سالم قدرت بیشتری برای شرکت در آموزش و تحصیل دارند و این بطور مستقیم باعث افزایش دسترسی به تحصیلات بالاتر و در نتیجه موجب بهبود شاخص توسعه انسانی می‌شود.

ب) اشتغال و بیکاری: اشتغال و بیکاری تأثیر چشمگیری بر شاخص توسعه انسانی (HDI) دارند، زیرا سطح اشتغال یکی از عوامل کلیدی در ارتقای کیفیت زندگی و دستیابی به توسعه پایدار است. نرخ اشتغال بالا نشان‌دهنده توزیع مناسب فرصت‌های اقتصادی و کاهش نابرابری‌های اجتماعی است، در حالی که نرخ بیکاری بالا می‌تواند منجر به فقر، کاهش دسترسی به خدمات اساسی، و افزایش نارضایتی اجتماعی شود. مطالعات نشان داده است که کشورهایی با نرخ بیکاری پایین و سیاست‌های حمایت از نیروی کار، معمولاً در شاخص‌های توسعه انسانی مانند آموزش، سلامت، و درآمد سرانه عملکرد بهتری دارند. شفافیت در سیاست‌گذاری‌های اقتصادی و کارآمدی نظام‌های حمایتی نیز در ایجاد اشتغال پایدار و کاهش نرخ بیکاری نقش بسزایی دارد. بر اساس گزارش سازمان بین‌المللی کار (ILO)، کشورهایی که بر بهبود شفافیت و کیفیت فرصت‌های شغلی تمرکز دارند، به بهبود شاخص توسعه انسانی دست یافته‌اند (ILO, 2021:43). اشتغال می‌تواند بهبود سطح زندگی و درآمد افراد در یک جامعه را بهبود ببخشد. افزایش درآمد به نوبه خود کاهش فقر را به همراه دارد و از طرفی بیکاری تأثیر منفی بر سطح زندگی و رفاه اجتماعی افراد دارد و این می‌تواند باعث کاهش رشد اقتصادی و توسعه اجتماعی شده و همچنین موجب افزایش فقر و جرم و جنایت و ناتوانی در دستیابی به تغذیه سالم و بهداشت می‌شود. بنابراین اشتغال و بیکاری تأثیر مهمی بر شاخص توسعه انسانی دارند. افزایش اشتغال پایدار و کاهش بیکاری می‌تواند، بهبود قابل

توجهی در سطح زندگی و رفاه اجتماعی افراد و در نهایت سبب بهبود شاخص توسعه انسانی شوند. بیکاری در ایران را اگر با پدیده کم کاری که در بسیاری از محل های کار شایع است ارزیابی کنیم، دامنه بیکاری وسیع را مشاهده خواهیم کرد (بهشتی، ۱۳۷۹: ۸۰).

ج) سهولت کسب و کار: رتبه جهانی دولت ایران در سهولت کسب و کار از سال ۲۰۱۳ تا سال ۲۰۲۱ به ترتیب ۱۴۵، ۱۵۲، ۱۳۰، ۱۱۷، ۱۲۰، ۱۲۴، ۱۲۸، ۱۲۷، ۱۲۷ می باشد. بانک جهانی جهت محاسبه شاخص سهولت کسب و کار، قوانین و مقررات مؤثر بر انجام کسب و کار به ویژه در شرکت های کوچک و متوسط را مورد بررسی قرار داده و بر اساس آن ۱۹۰ کشور جهان را رتبه بندی می نماید. این شاخص از ۱۱ زیرشاخص: شروع کسب و کار، شرایط و مقررات اخذ مجوز ساخت، دسترس به برق، ثبت مالکیت، اخذ اعتبارات، حمایت از سرمایه گذاران خرد، سهولت پرداخت مالیات، تجارت فرامرزی، سهولت اجرای قراردادهای و ورشکستگی و پرداخت دیون تشکیل شده است. در جدیدترین گزارش شاخص سهولت انجام کسب و کار در سال ۲۰۲۰، ایران نمره ۵۸٫۵ را کسب کرده و در رتبه ۱۲۷ قرار گرفته است (World Bank, 2020:45).

۸- رابطه بین شفافیت و شاخص توسعه انسانی

رابطه بین شفافیت و شاخص توسعه انسانی از اهمیت بالایی برخوردار است، زیرا شفافیت به عنوان یکی از ارکان حکمرانی خوب، نقش کلیدی در ارتقای توسعه انسانی ایفا می کند. شفافیت، دسترسی آزاد به اطلاعات را تسهیل کرده و امکان نظارت بر عملکرد دولت ها را فراهم می آورد که منجر به کاهش فساد، افزایش اعتماد عمومی، و تخصیص بهینه منابع می شود. این عوامل در بهبود شاخص های توسعه انسانی مانند آموزش، سلامت، و استانداردهای زندگی تأثیر مستقیم دارند. مطالعات نشان داده است که کشورهایی با شفافیت بالاتر، معمولاً در شاخص توسعه انسانی رتبه بهتری کسب می کنند، زیرا شفافیت به بهبود دسترسی به خدمات اجتماعی و اقتصادی منجر می شود (United Nations Development Programme, 2020:92). نتایج نشان می دهد که رابطه مثبت و معناداری بین شاخص توسعه انسانی و شفافیت وجود دارد و هر چه شفافیت در جامعه بیشتر باشد باعث بهبود شاخص توسعه انسانی خواهد شد و هر چه توسعه انسانی در جامعه افزایش یابد، نشان می دهد که شفافیت از جایگاهی بهتری در جامعه برخوردار است. شفافیت باعث توزیع عادلانه منابع و ثروت در جامعه شده و موجب کاهش فساد و بهبود شاخص توسعه انسانی می شود. شفافیت یک بستر نظارتی است که حس دیده شدن توسط عموم مردم را بوجود می آورد و وقتی این حس

وجود بیاید، مسئولان رفتارشان را تغییر می‌دهند و کاهش انحرافات و فساد در عرصه حکمرانی اتفاق می‌افتد. مفهوم شفافیت در حقیقت به عنوان سازوکاری عمل می‌کند که باید نتیجه چنان شیوه حکمرانی، اداره و مدیریت دولت باشد که اجازه می‌دهد شهروندان در امور عمومی کنترل و مشارکت داشته باشند. با ایجاد فضای شفاف و به عرصه آوردن و به ملاً عام گذاردن عملکردها می‌توان کیفیت و کارآمدی تصمیمات و اقدامات را بالا برد، از بروز جرم و فساد کاست، احتمال کشف جرم را افزایش داد و علاوه بر آن نظارت و مشارکت مردمی را نیز در همه عرصه‌ها فعال کرد. با ایجاد شفافیت می‌توان عدالت را مستقر کرد و از ایجاد تبعیض‌های ناروا و عدم شایسته‌سالاری جلوگیری کرد. بطور کلی توسعه انسانی به دنبال بسط دایره انتخاب انسان‌ها برای زندگی مناسب، خلاق، آزاد، و یا شان انسانی است (عنبری، ۱۳۹۷: ۳۹۱).

۹- پیامدهای سیاسی رابطه بین شفافیت و شاخص توسعه انسانی

رابطه بین شفافیت و شاخص توسعه انسانی پیامدهای سیاسی گسترده‌ای دارد، زیرا شفافیت به ارتقای پاسخگویی دولت‌ها و تقویت مشارکت شهروندان در فرآیندهای تصمیم‌گیری کمک می‌کند. کشورهایی با سطوح بالاتر شفافیت معمولاً از ثبات سیاسی بیشتری برخوردارند، زیرا دسترسی آزاد به اطلاعات و کاهش فساد، اعتماد عمومی به نهادهای حکومتی را افزایش می‌دهد. این شرایط به کاهش نابرابری و تقویت مشروعیت سیاسی منجر می‌شود و در نهایت به بهبود شاخص توسعه انسانی کمک می‌کند. در مقابل، عدم شفافیت می‌تواند موجب بی‌اعتمادی، افزایش تنش‌های اجتماعی، و کاهش مشارکت سیاسی گردد که پیامدهای منفی بر توسعه انسانی دارد (United Nations Development Programme, 2020:95). زمانی که یک کشور به شفافیت در عملکرد موسسات و فعالیت‌های دولتی توجه می‌کند، این مسئله می‌تواند پیامدهای مثبت یا منفی بر شاخص توسعه انسانی داشته باشد. در این رابطه، پیامدهای سیاسی شفافیت و شاخص توسعه انسانی عبارتند از: الف) توجه به نیازهای شهروندان ب) افزایش اعتماد عمومی ج) کنترل بر تبعیض و کنترل بر فساد. بنابراین، شفافیت در سیاست‌ها و عملکرد دولتی می‌تواند نه تنها بهبود شاخص توسعه انسانی را تسهیل نماید بلکه به توسعه و پیشرفت کشور نیز کمک می‌کند. "توسعه انسانی به دنبال بسط دایره انتخاب انسان‌ها برای زندگی مناسب، خلاق، آزاد و با شان انسانی است. افزایش تجارت، سرمایه‌گذاری و پیشرفت تکنولوژی برای رشد انسان بسیار مهم است، اما با این حال آنها ابزار توسعه هستند و نه نهایت و پایان کار. مسئله بنیادی، گسترش انتخاب‌های انسانی، زندگی طولانی و

همراه با سلامت، آموزش، داشتن استانداردهای شایسته زندگی، و بهره مندی از آزادی های سیاسی و مدنی برای مشارکت در زندگی اجتماعی است" (عنبری، موسی، ۱۳۹۷: ۳۹۱).

۱۰- شاخص های مهم شفافیت

شفافیت به عنوان یکی از اصول کلیدی حکمرانی خوب، نقش بنیادینی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، و سیاسی ایفا می کند. این مفهوم با ارائه اطلاعات دقیق، به موقع و قابل فهم به عموم مردم، امکان نظارت بر عملکرد دولت ها، کاهش فساد، و تقویت اعتماد عمومی را فراهم می سازد. در دنیای امروز، شفافیت نه تنها یک ارزش اخلاقی بلکه یک ابزار راهبردی برای تحقق اهداف حکمرانی پایدار و توسعه انسانی است. شاخص های شفافیت، معیارهایی برای ارزیابی و اندازه گیری میزان دسترسی به اطلاعات و میزان پاسخگویی نهادها در برابر شهروندان هستند. این شاخص ها در حوزه های مختلفی همچون عملکرد دولت ها، نظام قضایی، نهادهای اقتصادی، و بخش خصوصی مورد استفاده قرار می گیرند. از مهم ترین شاخص های شفافیت می توان به شاخص شفافیت بین الملل، شاخص حاکمیت باز، شاخص انتشار اطلاعات مالی، و شاخص شفافیت بودجه اشاره کرد. هر یک از این شاخص ها با تمرکز بر ابعاد خاصی از شفافیت، به ارزیابی نظام مند میزان شفافیت در کشورها می پردازند. ارتباط مستقیم شاخص های شفافیت با بهبود شاخص های توسعه انسانی مانند سلامت، آموزش، و استانداردهای زندگی، نشانگر اهمیت این مفهوم در دستیابی به حکمرانی مؤثر و عادلانه است. همچنین، شفافیت با کاهش فساد و افزایش پاسخگویی دولت ها، زمینه ای برای ارتقای عدالت اجتماعی و توسعه پایدار فراهم می کند. بنابراین، بررسی شاخص های شفافیت و نقش آن ها در ایجاد جامعه ای عادلانه و پایدار، ضرورتی انکارناپذیر برای سیاست گذاران و پژوهشگران به شمار می رود. در این راستا، مطالعه شاخص های مهم شفافیت می تواند درک عمیق تری از چگونگی ارتقای پاسخگویی و کاهش نابرابری در جوامع ارائه دهد.

الف) شفافیت در آزادی مطبوعات:

شفافیت در آزادی مطبوعات به عنوان یکی از ارکان اساسی دموکراسی و حکمرانی خوب، نقشی کلیدی در تقویت پاسخگویی و نظارت عمومی ایفا می کند. مطبوعات آزاد، امکان دسترسی شهروندان به اطلاعات دقیق و بی طرفانه را فراهم می آورد و از این طریق، بستری برای افشاگری، نظارت بر فساد، و تقویت اعتماد عمومی ایجاد می کند. بر اساس گزارش های بین المللی، کشورهایی که از آزادی مطبوعات بیشتری برخوردارند، معمولاً در شاخص های شفافیت و توسعه انسانی رتبه بهتری دارند، زیرا مطبوعات آزاد به عنوان ابزار نظارت بر عملکرد

مختلفی رتبه بندی می شود. بانک جهانی با شاخص حکمرانی جهانی^۱ عملکرد دولت ها را در شش حوزه شامل شفافیت، پاسخگویی، کیفیت تنظیم گری، و کنترل فساد ارزیابی می کند (World Bank, 2020:33). سازمان شفافیت بین الملل^۲ نیز با استفاده از شاخص ادراک فساد^۳ میزان فساد در بخش عمومی را رتبه بندی می کند که ارتباط نزدیکی با شفافیت و کارآمدی دارد. همچنین، مجمع جهانی اقتصاد^۴ از شاخص رقابت پذیری جهانی برای ارزیابی توانایی کشورها در مدیریت منابع و افزایش بهره وری استفاده می کند. این شاخص ها نشان دهنده رابطه قوی بین شفافیت و اثربخشی دولت ها هستند.

رتبه جهانی کارآمدی دولت در ایران از سال ۲۰۲۱-۲۰۱۳ به ترتیب ۲۸,۹۱، ۳۷,۱۷، ۴۸,۰۸، ۴۶,۶۳، ۴۴,۷۱، ۳۷,۹۸، ۳۳,۱۷، ۱۴,۹، ۱۸,۲۷ می باشد. با بررسی شاخص کارآمدی دولت در ایران از سال ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۱ بر اساس گزارش بانک جهانی مشاهده می شود که شاخص کارآمدی دولت از سال ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۷ به طور مداوم افزایش داشته و از رتبه ۲۸,۹۱ در سال ۲۰۱۳ به رتبه ۴۴,۷۱ در سال ۲۰۱۷ رسیده است. به همین ترتیب، جایگاه ایران در رده بندی کشورهای جهان از نظر کارآمدی دولت نیز ارتقا پیدا کرده است. این رتبه از سال ۲۰۱۷ به بعد بطور مداوم سیر نزولی داشته و از رتبه ۴۴,۷۱ در سال ۲۰۱۷ به رتبه ۲۷,۱۸ در سال ۲۰۲۱ رسیده است. این نشان می دهد که کارآمدی دولت روحانی در دور اول ریاست جمهوری بالاتر از کارآمدی دولت در دور دوم ریاست جمهوری ایشان بوده است.

ج) شفافیت در تورم اقتصادی

شفافیت در تورم اقتصادی به معنای ارائه اطلاعات دقیق، به موقع و قابل فهم درباره سیاست های پولی و شاخص های اقتصادی مرتبط است. شفافیت در این حوزه می تواند انتظارات اقتصادی را مدیریت کرده و اعتماد عمومی به سیاست گذاران را تقویت کند. بانک های مرکزی که اطلاعات مرتبط با نرخ بهره، سیاست های پولی، و پیش بینی های تورم را به صورت شفاف منتشر می کنند، به کاهش بی ثباتی اقتصادی و افزایش کارایی بازارها کمک می کنند. بر اساس گزارش صندوق بین المللی پول، شفافیت در گزارش دهی اقتصادی، عامل کلیدی در کاهش تورم و حفظ ثبات اقتصادی در بلندمدت است (IMF, 2020:45). رتبه

¹ - Worldwide Governance Indicators

² - Transparency International

³ - Corruption Perceptions Index

⁴ - World Economic Forum

جهانی تورم اقتصادی در ایران از ۰ تا ۱۰۰ از سال ۲۰۱۳ تا سال ۲۰۲۱ به ترتیب ۳۴,۷، ۱۵,۶، ۱۱,۹، ۹,۱، ۹,۶، ۳۰,۲، ۳۴,۶، ۳۶,۴، ۴۰,۱ می باشد. تورم اقتصادی و نرخ آن در ایران در طول دهه‌های گذشته، نگران‌کننده و بالا بوده است. اساسی‌ترین عامل ساختاری تورم در اقتصاد ایران، کمبود بودجه دولت این کشور است. به شکل سنتی، جبران کمبود بودجه دولت در اقتصاد ایران، با دست بردن دولت در جیب بانک مرکزی ایران، وام گرفتن از این بانک و چاپ اسکناس جبران می‌شود. این کار، پایه پولی و نقدینگی را افزایش می‌دهد و در پایان، به تورم کمک می‌کند. افزایش ریسک فعالیت‌های سازنده و تولیدی اقتصادی، ضعف در مدیریت به ویژه در مدیریت ارز و کاهش ارزش پول از دیگر عوامل اثرگذار دانسته شده‌اند. همچنین تورم مزمن، به عنوان پدیده‌ای بلندمدت در اقتصاد ایران شناخته می‌شود و بالا گرفتن نرخ تورم در سال‌های گذشته، به عنوان یکی از اساسی‌ترین مشکلات این کشور یاد شده است.

۱۱- همبستگی بین شفافیت و شاخص آموزش

همبستگی بین شفافیت و شاخص آموزش به‌طور مستقیم به بهبود دسترسی به اطلاعات، ارتقای پاسخگویی دولت‌ها، و تخصیص منابع به بخش آموزش مرتبط است. کشورهایی که شفافیت بیشتری در سیاست‌گذاری‌های آموزشی دارند، معمولاً در شاخص‌های مرتبط مانند نرخ سواد، دسترسی به آموزش کیفی، و کاهش نابرابری‌های آموزشی عملکرد بهتری دارند. بر اساس گزارش یونسکو، شفافیت در تخصیص بودجه آموزشی و ارائه آمار دقیق، امکان برنامه‌ریزی مؤثر و ارزیابی دقیق پیشرفت‌ها را فراهم می‌آورد. این امر به بهبود کیفیت آموزش و دستیابی به اهداف توسعه پایدار در این حوزه کمک می‌کند (UNESCO, 2021:29). شفافیت در زمینه آموزش به معنای فراهم کردن اطلاعات و دسترسی به اطلاعات مربوط به آموزش و پرورش و میزان تحصیلات و دسترسی به آموزش است. که به افراد کمک می‌کند تا تصمیمات بهتری بگیرند. از این رو، شفافیت می‌تواند به بهبود شاخص‌های آموزش، مانند نرخ فراگیری، کیفیت آموزش و عدالت در دسترسی به آموزش منجر شود. همچنین شاخص‌های آموزش می‌توانند برای اندازه‌گیری سطح شفافیت در سیستم آموزشی استفاده شوند. به عنوان مثال میزان اطلاعاتی که به دانش‌آموزان، اولیاء و معلمان و دیگر افراد مرتبط با فرایند آموزش داده می‌شود، می‌تواند به عنوان یک شاخص برای اندازه‌گیری شفافیت در آموزش مورد استفاده قرار گیرد. آموزش می‌تواند نقش مهمی در افزایش شفافیت جامعه و کاهش سطح فساد داشته باشد. این تاثیرات شامل موارد زیر می‌باشد: الف) افزایش آگاهی مردم ب)

توسعه مهارت ها و توانایی ها (ج) تقویت ارزش های اخلاقی (د) ایجاد فرهنگ شفافیت و اطلاع رسانی. بنابراین شفافیت و شاخص های آموزش می توانند به یکدیگر یاری رسانند و بهبود یافتن یکدیگر را تسهیل کنند.

۱۲- همبستگی بین شفافیت و شاخص کیفیت زندگی

همبستگی بین شفافیت و شاخص کیفیت زندگی نشان دهنده تأثیر مستقیم شفافیت بر رفاه عمومی، عدالت اجتماعی، و توزیع عادلانه منابع است. شفافیت در حکمرانی با کاهش فساد، بهبود خدمات عمومی، و دسترسی عادلانه تر به منابع، به ارتقای کیفیت زندگی کمک می کند. بر اساس گزارش برنامه توسعه ملل متحد، کشورهایی با شفافیت بالاتر در سیاست گذاری و تخصیص منابع، معمولاً در شاخص هایی نظیر سلامت، آموزش، و استانداردهای زندگی عملکرد بهتری دارند. این ارتباط بیانگر اهمیت شفافیت به عنوان عاملی کلیدی در بهبود کیفیت زندگی و تقویت اعتماد عمومی است (UNDP, 2020:58). شفافیت در یک جامعه باعث کاهش فساد، افزایش اعتماد عمومی و بهبود عملکرد نظام اجتماعی و اقتصادی جامعه می شود. کیفیت زندگی دارای وجوه چندگانه است، از یک سو مفهوم اقتصادی اجتماعی است که در حوزه های رفاه و برابری اجتماعی کاربردهای بسیاری دارد. از سوی دیگر مفهوم بین رشته ای است که بهترین جایگاه آن، همراه دانستن آن با مفهوم توسعه و قرار دادن آن در زیرمجموعه ابعاد توسعه اجتماعی و انسانی است. نکته قابل توجه اینکه کیفیت زندگی واجد شاخص های استاندارد و یکسانی نیست، بلکه با وضعیت جوامع مختلف توصیف می شود. بسیاری از شاخص های کیفیت زندگی در کشورهای جهان سوم و از جمله ایران، به دلیل حضور فرهنگ در مقوله مصرف، با شاخص های جهانی متفاوت است. برای مثال ممکن است برخی از استانداردهای جهانی کیفیت زندگی، برای خانواده ایرانی، تجمل یا حتی اسراف تعریف شود. با این حال، تغییر این مطالعه از کیفیت زندگی، بر اساس شاخص های است که امروزه در اغلب جوامع به عنوان حداقل های زندگی اجتماعی مورد قبول واقع شده اند (عنبری، موسی، ۱۳۹۷:۳۹۷).

از سال ۱۳۹۲ تا سال ۱۴۰۰ شفافیت در ایران بر طبق آمارهای سازمان شفافیت بین الملل و بانک جهانی و صندوق بین المللی پول، به ترتیب ۲۸,۹۱، ۳۷,۵، ۴۸,۸، ۴۶,۶۳، ۷۱ و ۴۴، ۳۷,۹۸، ۳۳,۱۷، ۱۴,۹، ۱۸,۲۷ بوده است و کیفیت زندگی در ایران از سال ۱۳۹۲ تا سال ۱۴۰۰ به ترتیب ۱۰۱، ۱۰۷، ۸۰، ۴۹، ۵۸، ۵۸، ۷۹، ۹۳، ۸۲ بوده است.

۱۳- همبستگی بین شفافیت و شاخص امید به زندگی

همبستگی بین شفافیت و شاخص امید به زندگی به طور مستقیم به کیفیت حکمرانی، دسترسی به خدمات سلامت، و توزیع عادلانه منابع ارتباط دارد. شفافیت در سیاست گذاری‌های بهداشتی، انتشار اطلاعات دقیق، و نظارت عمومی، نقش کلیدی در ارتقای سلامت عمومی و کاهش نابرابری‌های بهداشتی ایفا می‌کند. بر اساس گزارش بانک جهانی، کشورهایی که شفافیت بیشتری در ارائه داده‌های سلامت دارند، به بهبود شاخص‌هایی مانند کاهش مرگ‌ومیر، افزایش دسترسی به خدمات درمانی، و ارتقای امید به زندگی دست یافته‌اند. این نشان‌دهنده اهمیت شفافیت در تحقق عدالت بهداشتی و افزایش طول عمر افراد است (World Bank, 2020:66). وقتی یک سازمان یا دولت شفافیت را حفظ می‌کند و اطلاعات مربوط به عملکرد و تصمیمات خود را به جامعه ارایه می‌دهد، افراد به راحتی می‌توانند فرایندها و تصمیمات را درک کنند و اعتماد به آنها داشته باشند. امید به زندگی به معنای داشتن دیدی واقع‌بینانه نسبت به چالش‌ها و همزمان داشتن انتظارات مثبت برای آینده است. رابطه بین شفافیت و امید به زندگی به این صورت است که اطلاعات شفاف و صادقانه، توانایی ایجاد اعتماد و اطمینان را در افراد تقویت می‌کند، و به موجب آن افراد احساس امید به زندگی و اعتماد به آینده پیدا می‌کنند و در نتیجه از زندگی خود راضی و خرسند می‌شوند و تمایل بیشتری به زندگی کردن و پیشرفت پیدا می‌کنند.

رتبه شاخص امید به زندگی در ایران از سال ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۱ به ترتیب ۷۰٫۶۲، ۷۵٫۷۳، ۷۵٫۶، ۷۵٫۲، ۷۶٫۴، ۷۳٫۴، ۷۶٫۴، ۷۵، ۷۳٫۹، ۷۳٫۹ بوده است (نمودار شماره ۱). از سال ۱۳۹۲ تا سال ۱۴۰۰ شفافیت در ایران بر طبق آمارهای سازمان شفافیت بین الملل و بانک جهانی و صندوق بین المللی پول، به ترتیب ۲۸٫۹۱، ۳۷٫۵، ۴۸٫۸، ۴۶٫۶۳، ۴۴ و ۷۱٫۴۴، ۳۷٫۹۸، ۳۳٫۱۷، ۱۴٫۹، ۱۸٫۲۷ بوده است.

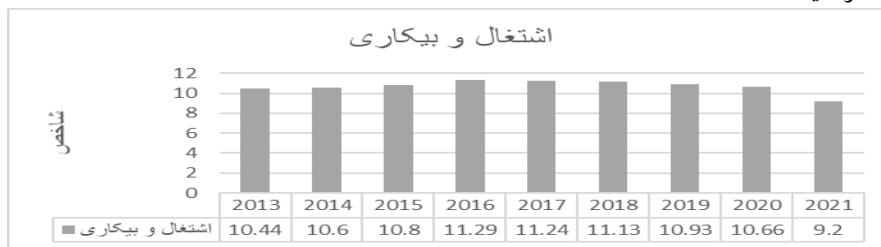
۱۴- یافته های تحقیق

در این پژوهش با بررسی وضعیت شاخص توسعه انسانی از طریق شاخص های مربوطه از طریق سازمان شفافیت بین الملل و بانک جهانی و صندوق بین المللی پول از سال (۲۰۲۱-۲۰۱۳) در ایران نمودارهای زیر به دست می آید:

الف) در این پژوهش بنا به بررسی وضعیت امید به زندگی از سال (۲۰۲۱-۲۰۱۳) نمودار زیر به دست آمد، که نشان می دهد امید به زندگی در ایران در این مدت ۳٫۲۸ پله در جهان بهبود یافته است.

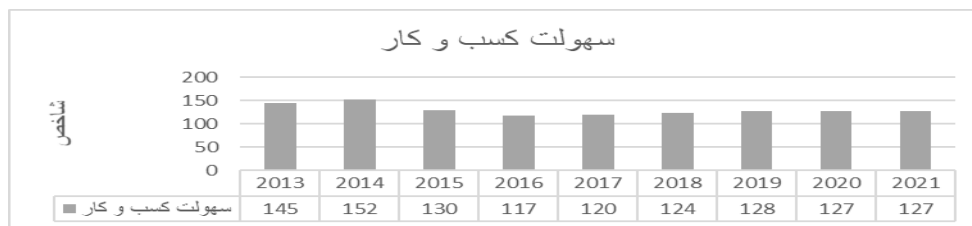
نمودار مقایسه شاخص توسعه انسانی در ایران از نظر امید به زندگی از سال ۲۰۱۳-۲۰۲۱ (نمودار شماره ۱)

ب) در این پژوهش بنا به بررسی وضعیت اشتغال و بیکاری از سال (۲۰۱۳-۲۰۲۱) نمودار زیر به دست آمد، که نشان می دهد رتبه اشتغال و بیکاری در ایران در این مدت ۱,۲۴ پله در جهان تنزل یافته است.

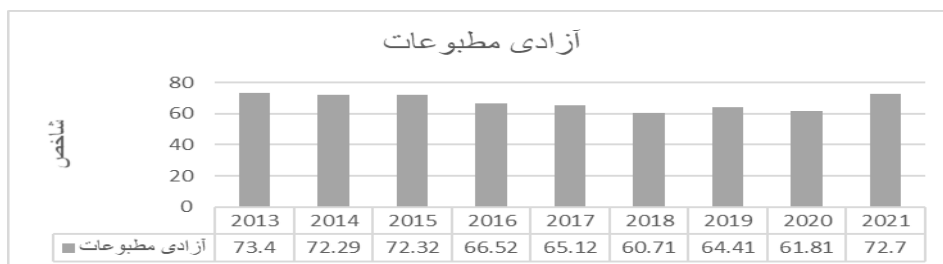
نمودار مقایسه شاخص توسعه انسانی در ایران از نظر اشتغال و بیکاری از سال (۲۰۱۳-۲۰۲۱) (نمودار شماره ۲)

ج) در این پژوهش بنا به بررسی وضعیت سهولت کسب و کار از سال (۲۰۱۳-۲۰۲۱) نمودار زیر به دست آمد، که نشان می دهد رتبه سهولت کسب و کار در ایران در این مدت ۱۸ پله در جهان بهبود یافته است.

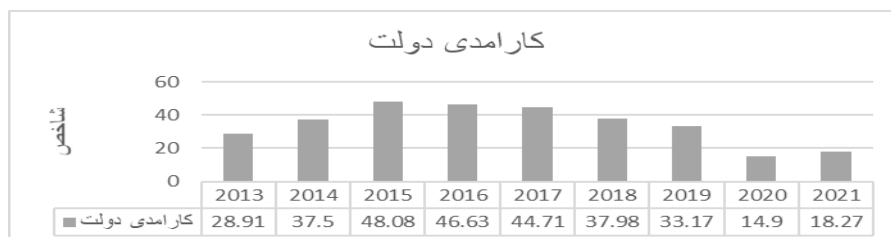

نمودار مقایسه شاخص توسعه انسانی در ایران از نظر سهولت کسب و کار از سال (۲۰۱۳-۲۰۲۱) (نمودار شماره ۳)

ب) در این پژوهش بنا به بررسی وضعیت آزادی مطبوعات از سال ۲۰۱۳-۲۰۲۱ نمودار زیر به دست می آید. که نشان می دهد رتبه آزادی مطبوعات در ایران در این مدت ۰,۷ پله در جهان تنزل یافته است.

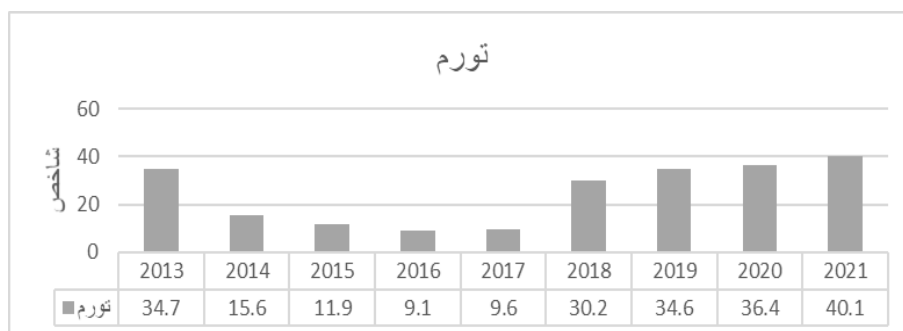

نمودار مقایسه شاخص شفافیت در ایران از نظر آزادی مطبوعات از سال (۲۰۲۱-۲۰۱۳) (نمودار شماره ۴) الف) در این پژوهش بنا به بررسی وضعیت کارآمدی دولت از سال ۲۰۲۱-۲۰۱۳ نمودار زیر به دست می آید. که نشان می دهد رتبه کارآمدی دولت در ایران در این مدت ۶۴.۱۰ پله به جهان تنزل یافته است.

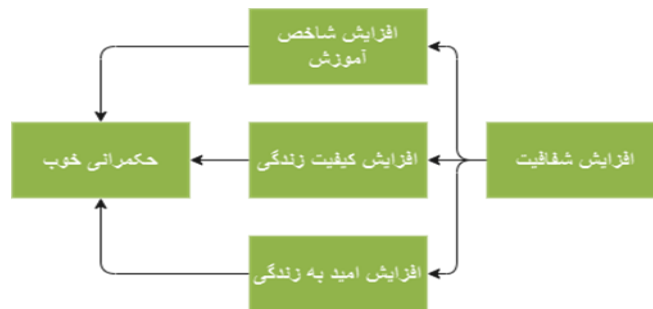
نمودار مقایسه شاخص شفافیت در ایران از نظر کارآمدی دولت از سال (۲۰۲۱-۲۰۱۳) (نمودار شماره ۵)

ج) در این پژوهش بنا به بررسی وضعیت تورم اقتصادی از سال ۲۰۲۱-۲۰۱۳ نمودار زیر به دست می آید. که نشان می دهد رتبه وضعیت تورم اقتصادی در ایران در این مدت ۵,۴ پله درجهان تنزل یافته است.

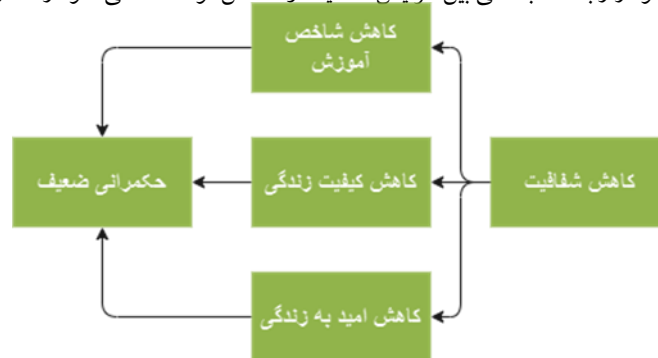

نمودار مقایسه شاخص شفافیت در ایران از نظر تورم اقتصادی از سال (۲۰۲۱-۲۰۱۳) (نمودار شماره ۶)

بطور کلی همبستگی بین شفافیت و سه شاخص توسعه انسانی یعنی، شاخص آموزش، شاخص کیفیت زندگی و شاخص امید به زندگی را می توان مطابق شکل های زیر ترسیم کرد:

نمودار رابطه همبستگی بین افزایش شفافیت و شاخص توسعه انسانی نمودار شماره (V)

نمودار رابطه همبستگی بین کاهش شفافیت و شاخص توسعه انسانی نمودار شماره (A)

با ارزیابی این شاخص ها و مولفه ها در این پژوهش فرضیه اصلی و فرضیه فرعی حاصل گردید که، وجود سطوح بالا و پایین از شفافیت در ایران در این دوره زمانی تاثیر قابل توجهی بر شاخص های توسعه انسانی در جامعه داشته و این تاثیرات در طول زمان تغییر کرده است. همچنین رابطه مستقیم و همبستگی مثبت بین شفافیت و شاخص های توسعه انسانی برقرار است.

انطباق تئوریک

حکمرانی خوب و توسعه انسانی دو مفهوم مکمل و هم پوشان هستند که از نظریه های توسعه پایدار سرچشمه می گیرند. حکمرانی خوب، با تأکید بر اصولی چون شفافیت، پاسخگویی، مشارکت، حاکمیت قانون، و کارایی، زیربنای اجتماعی و نهادی توسعه انسانی را فراهم می آورد. در این چارچوب، توسعه انسانی به عنوان هدف نهایی، بر گسترش انتخاب های انسانی، بهبود کیفیت زندگی، و دسترسی به آموزش، سلامت و فرصت های اقتصادی متمرکز است (Todaro & Smith, 2015). شفافیت، به عنوان یکی از شاخص های کلیدی

حکمرانی خوب، زمینه ساز افزایش اعتماد عمومی و کاهش فساد است و تأثیر مستقیمی بر شاخص‌های توسعه انسانی دارد. برای مثال، دسترسی آزاد به اطلاعات می‌تواند تخصیص منابع در بخش‌های بهداشتی و آموزشی را بهبود بخشد، که این امر به افزایش امید به زندگی و نرخ سواد کمک می‌کند (World Bank, 2020). مطالعات نشان می‌دهد که در کشورهایی با سطوح بالاتر شفافیت، شاخص‌های توسعه انسانی مانند استانداردهای زندگی و فرصت‌های اقتصادی بهبود یافته‌اند. علاوه بر این، توسعه انسانی و حکمرانی خوب در رابطه‌ای دوسویه عمل می‌کنند. حکمرانی خوب، از طریق تقویت مشارکت مدنی و ایجاد بسترهای قانونی برای ارتقای عدالت اجتماعی، به توسعه انسانی کمک می‌کند. از سوی دیگر، توسعه انسانی می‌تواند نهادهای اجتماعی و مدنی را تقویت کند که به نوبه خود کیفیت حکمرانی را بهبود می‌بخشد (Tosun, 2018). به عنوان نمونه، ارتقای شاخص آموزش در کشورها باعث می‌شود شهروندان آگاه‌تر و توانمندتری در تصمیم‌گیری‌ها و نظارت بر امور عمومی مشارکت کنند. در چارچوب نظری حکمرانی خوب و توسعه انسانی، شفافیت به عنوان یکی از ارکان کلیدی در بهبود شاخص‌های توسعه انسانی در ایران نقش برجسته‌ای دارد. از سال ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۰، وضعیت شفافیت و توسعه انسانی در ایران با تغییرات مهمی همراه بوده است. شفافیت، به عنوان شاخصی از حکمرانی خوب، با فراهم سازی دسترسی آزاد به اطلاعات، نظارت عمومی بر عملکرد نهادها و کاهش فساد، زمینه ساز بهبود شاخص‌هایی چون امید به زندگی، نرخ سواد، و استانداردهای زندگی است (کریمی شهرکی، ۱۴۰۲).

مطالعات نشان داده است که سطوح بالاتر شفافیت در ایران موجب بهبود برخی شاخص‌های توسعه انسانی شده است. برای مثال، گسترش دولت الکترونیک و دیجیتالی کردن خدمات عمومی در این دوره زمانی، نقش مهمی در افزایش دسترسی عادلانه به خدمات بهداشتی و آموزشی داشته و همچنین به کاهش فساد در برخی بخش‌های دولتی کمک کرده است. این روند در راستای تقویت اعتماد عمومی و افزایش مشارکت شهروندان بوده است، که از الزامات حکمرانی خوب به‌شمار می‌رود (UNDP, 2020). با این حال، چالش‌های متعددی نیز وجود داشته است. ضعف در شفافیت برخی نهادهای حاکمیتی، فساد و عدم پاسخگویی کامل، مانعی برای تحقق کامل پتانسیل حکمرانی خوب در ایران بوده است. این موانع منجر به افت برخی شاخص‌های توسعه انسانی، مانند اشتغال پایدار و کاهش نابرابری اجتماعی شده‌اند (World Bank, 2020). تحلیل نشان می‌دهد که بهبود حکمرانی خوب در ایران مستلزم افزایش شفافیت و تقویت بسترهای قانونی برای پاسخگویی است. این امر می‌تواند از طریق ارتقای فناوری اطلاعات، افزایش آموزش عمومی در مورد حقوق شهروندی، و بهبود مشارکت مدنی محقق شود. در نهایت، پیاده‌سازی اصول حکمرانی خوب می‌تواند زمینه‌ساز بهبود پایدار شاخص‌های توسعه انسانی و حرکت به سمت عدالت اجتماعی و رشد اقتصادی شود.

جمع بندی و نتیجه گیری

این پژوهش نشان داد که شفافیت، به عنوان یکی از مؤلفه‌های کلیدی حکمرانی خوب، نقشی اساسی در بهبود شاخص‌های توسعه انسانی در ایران ایفا می‌کند. بررسی دوره زمانی ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۰ بیانگر آن است که هرگاه شفافیت در فرآیندهای حکمرانی افزایش یافته، شاخص‌های توسعه انسانی نظیر امید به زندگی، اشتغال، سهولت کسب و کار و کیفیت زندگی نیز بهبود پیدا کرده‌اند. برعکس، کاهش شفافیت باعث افت این شاخص‌ها شده است. این یافته‌ها فرضیه اصلی پژوهش را که وجود سطوح متفاوت شفافیت تأثیر قابل توجهی بر توسعه انسانی دارد، اثبات می‌کند. همچنین، رابطه مستقیم و مثبت بین شفافیت و شاخص‌های توسعه انسانی، فرضیه فرعی را نیز تأیید می‌کند. شفافیت به کاهش فساد، افزایش اعتماد عمومی، و تخصیص بهینه منابع کمک می‌کند. برای مثال، گسترش دولت الکترونیک و دیجیتالی‌سازی خدمات عمومی در این دوره نقش مؤثری در افزایش دسترسی عادلانه به خدمات بهداشتی و آموزشی داشته و به بهبود استانداردهای زندگی کمک کرده است. با این حال، چالش‌هایی نظیر ضعف در شفافیت برخی نهادهای دولتی و عملکرد ناکارآمد برخی ساختارهای نظارتی، مانعی برای تحقق کامل پتانسیل حکمرانی خوب و توسعه انسانی بوده است. برای پاسخ به سؤال تحقیق که «شفافیت چه تأثیری بر شاخص‌های توسعه انسانی داشته و رابطه این دو چگونه است؟»، پژوهش حاضر تأیید می‌کند که شفافیت به صورت مستقیم و مثبت بر توسعه انسانی تأثیرگذار است. در واقع، افزایش شفافیت باعث تقویت عدالت اجتماعی، کاهش نابرابری و ارتقای کیفیت زندگی می‌شود. راهکارهایی که می‌توانند به بهبود این شرایط کمک کنند، شامل گسترش فناوری‌های نوین اطلاعات، استفاده از افراد متخصص و متعهد در نهادهای اجرایی، جریان آزاد اطلاعات، دیجیتالی‌سازی خدمات عمومی، سیاست‌زدایی از نظام اداری، و تصویب قوانین مؤثر برای مدیریت تعارض منافع هستند. این اقدامات می‌توانند زمینه را برای تحقق حکمرانی خوب و توسعه انسانی پایدار در ایران فراهم کنند. در نهایت، توجه به شفافیت و حکمرانی خوب نه تنها به بهبود شاخص‌های توسعه انسانی کمک می‌کند، بلکه راه را برای حرکت به سوی رشد پایدار و عدالت اجتماعی در کشور هموار می‌سازد.

استناد به این مقاله: اکبری، حسین، توحیدفام، محمد، قربانی شیخ نشین، ارسلان. (۱۴۰۳). مطالعه شاخص های توسعه انسانی در ایران با تاکید بر شفافیت (۱۴۰۰-۱۳۹۲)، فصلنامه علمی رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۸(۶۸)، ۱۸-۳.

The Islamic Revolution Approach Quarterly is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

منابع و مآخذ:

- ۱- بدیع، برتران (۱۳۹۳). ترجمه. نقیب زاده، احمد، توسعه سیاسی، نشر قومس.
- ۲- بودجه باز (۱۳۹۶). اندیشکده سیاست گذاری اقتصادی تهران
- ۳- بهشتی، محمد (۱۳۷۹). تحلیل اشتغال و بیکاری و ارائه راه حل مناسب، نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دوره ۴۳، شماره ۱۷۶-۱۷۵، صفحه ۹۳-۶۳.
- ۴- پورتال وزارت صنعت، معدن، تجارت، ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۰: ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۰
- ۵- رزمی، محمدجواد و همکاران (۱۳۹۴). الزامات تحقق حکمرانی خوب برای دستیابی به توسعه انسانی، نشر جهاد دانشگاهی
- ۶- سرتیبی، اعظم و همکاران (۱۴۰۱). جایگاه حکمرانی مطلوب در ایران، ترکیه و مصر از منظر شاخص های توسعه انسانی، فصلنامه پژوهش های سیاسی جهان اسلام ش ۲ تابستان.
- ۷- سلامتی، مرتضی و همکاران (۱۳۹۰). تحلیل تأثیر شاخص های حکمرانی خوب بر شاخص توسعه انسانی. نشر جهاد دانشگاهی
- ۸- سلامتی، مرتضی؛ زنجیر، همایون؛ محسنی، فضیلت (۱۳۹۰). تحلیل تأثیر شاخص های حکمرانی خوب بر شاخص توسعه انسانی. نشر جهاد دانشگاهی
- ۹- عنبری، موسی (۱۳۹۷). جامعه شناسی توسعه، نشر سمت علوم اجتماعی.
- ۱۰- کریمی شهرکی، مهدی (۱۴۰۱). نقش شفافیت در جلوگیری از فساد. اولین همایش ملی ارتقای شفافیت و نقش آن در سلامت اداری و مبارزه با فساد توحیدفام، محمد (۱۳۹۷). حکمرانی خوب و نظام تامین اجتماعی، انتشارات علمی و فرهنگی.
- ۱۱- مجله، شفافیت برای ایران (۱۳۹۶). مروری بر برخی مفاهیم و مصادیق مرتبط با شفافیت
- ۱۲- نورگسیان، عباس؛ جمالی، قاسمعلی (۱۴۰۰). شفافیت در سازمان های حاکمیتی ایران. نشر دولت پژوهی
- ۱۳- نظام براتی، امیر (۱۴۰۲). حکمرانی خوب و مبارزه با مفاسد اقتصادی، نشر مجمع علمی و فرهنگی مجد.
-
- Al-Marhubi, F. A. (2016). Corruption and inflation *Economics Letters*, 66(2), 199-202
- Badie, B. (2014) *Political development* (A. Naghibzadeh, Trans.) Tehran: *Qomass Publishing (in Persian)*
- International Labour Organization (ILO). (2021) *World employment and social outlook* ILO Publishing
- International Monetary Fund (IMF). (2020) *Transparency and inflation stability* IMF Publications
- Al-Marhubi, F. A. (2016). Corruption and inflation. *Economics Letters*, 66(2), 199-202.
- International Labour Organization (ILO). (2021). *World Employment and Social Outlook*. ILO Publishing.
- International Monetary Fund (IMF). (2020). *Transparency and Inflation Stability*. IMF Publications.
- Piplica, D., & Praksa, E. M. (2011). Corruption and inflation in transition EU members.

- Piplica, D., & Praksa, E. M. (2011) Corruption and inflation in transition EU members *Journal of Public Administration*, 8, 475–505
- Reporters Without Borders. (2022) *World press freedom index* RSF
- Rezami, M. J., & colleagues (2015) *The requirements for achieving good governance for human development* Jihad University Press (in Persian)
- Sadeghi, A., & colleagues (2022) The position of good governance in Iran, Turkey, and Egypt from the perspective of human development indicators *Quarterly Journal of Political Research in the Islamic World*, 2, Summer (in Persian)
- Salami, M., & colleagues (2011) *Analysis of the impact of good governance indicators on human development index* Jihad University Press (in Persian)
- Tohidfam, M. (2018) *Good governance and social security system* Scientific and Cultural Publications (in Persian)
- Transparency for Iran Journal (2017) *A review of some concepts and examples related to transparency* (in Persian)
- Nargesian, A., & Jamali, Q. (2021) *Transparency in Iran's governing organizations* Government Research Publications (in Persian)
- Nazem Brati, A. (2023) *Good governance and combating economic corruption* Majma Scientific and Cultural Press (in Persian)
- Todaro, M. P., & Smith, S. C. (2015) *Economic development* (12th ed.) Pearson
- Transparency International. (2020) *Corruption perceptions index* Transparency International
- UNESCO. (2019) *Journalism, fake news & disinformation: Handbook for journalism education and training* UNESCO
- UNESCO. (2021) *Global education monitoring report* UNESCO Publishing
- United Nations Development Programme (UNDP). (2020) *Human development report 2020* UNDP
- United Nations Development Programme (UNDP). (2023) *Human development report 2023* UNDP
- World Bank. (1997) *World development report: The state in a changing world* Oxford University Press
- World Bank. (2020) *Doing business 2020: Comparing business regulation in 190 economies* World Bank Publications
- World Bank. (2020) *World development indicators: Health and transparency* World Bank Publications
- World Bank. (2020) *Worldwide governance indicators* World Bank Publications
- World Economic Forum. (2020) *Global competitiveness report* WEF